

УДК 338.12.005

Березівський З.П., к.е.н. ©, Березівська О.Й., к.е.н.
Львівський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Розглянуто теоретичні та методичні основи формування та розвитку організаційно-правових форм господарювання та узагальнено ретроспективи розвитку форм власності в аграрному секторі.

Ключові слова: *формування, розвиток, організаційно-правові форми господарювання, форми власності.*

Постановка проблеми. Важливим напрямком забезпечення високої ефективності в аграрному секторі є рівноправний розвиток різних форм господарювання. Формування організаційно-правових структур ринкового типу на засадах приватної власності – явище сьогодні вже не нове, але ефективність новостворених формувань є різною і потребує детальнішого дослідження.

Слід зауважити, що процес становлення ринкових відносин відбувається в умовах цінового диспаритету, що пригнічує підприємницьку діяльність і не дозволяє повністю використати її переваги в аграрному секторі. Одним зі способів виходу сільського господарства з кризового стану та соціально-економічного відродження села є створення ефективних підприємницьких формувань, що здійснюють господарську діяльність на засадах приватної власності на землю й майно, удосконалення економічного механізму господарювання. Завдання полягає в тому, щоб через реформування на базі існуючих на селі виробничих структур створити умови для виникнення нових – підприємницьких з відповідним економічним механізмом господарювання, що дасть змогу їм ефективно господарювати й довести свої переваги в ринкових умовах. Тому проблеми реформування аграрного сектора економіки, та створення ефективних організаційно-правових структур і розробки механізмів їх реалізації постійно перебувають у полі зору економічної науки.

Аналіз останніх досліджень. Методологічні, теоретичні та методичні аспекти реформування АПК, становлення нових організаційно-правових форм господарювання в сільському господарстві розглянуті в працях В.Я.Амбросова, В.Г.Андрійчука, П.С.Березівського, П.І.Гайдуцького, М.В.Гладія, О.Д.Гудзинського, А.С.Даниленка, Т.Г.Дудара, С.Л.Дусановського, М.В.Зубця, Г.І.Купалової, І.І.Лукінова, Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка, І.Р. Михасюка, О.М.Онищенко, П.Т.Саблука, М.М.Федорова, О.М.Шпичака, В.В.Юрчишина. Опрацювання макроструктурних і фінансових проблем підприємництва знайшло своє відображення у наукових працях М.Я.Дем'яненка, С.І. Дем'яненка, Б.Й.Пасхавера, Д.В.Полозенка, В.П.Ситника. Проблеми інвестиційного і

матеріально-технічного забезпечення підприємницьких структур присвячені роботи В.Г.Більського, М.І.Кісіля, Г.М.Підлісецького, М.І.Пугачова та ін.

У зв'язку зі змінами, що відбувалися в сільськогосподарському виробництві в процесі аграрної реформи, виникають нові напрями дослідження. Це насамперед, стосується різноманітних аспектів, пов'язаних із підвищенням ефективності аграрного сектора, вдосконаленням організації виробництва, пошуком нових, прогресивних моделей агроформувань, раціональних виробничих структур.

Мета статті. Метою дослідження є розробка теоретико-методичних основ становлення та ефективності розвитку сільськогосподарських виробничих структур різних організаційно-правових форм господарювання, а також обґрунтування пропозицій щодо їх трансформації в нові ефективні формування у різноукладній економіці.

Виклад основного матеріалу. У процесі здійснення аграрної реформи в Україні проведено в належному обсязі структурні (організаційні) зміни, орієнтовані на ринкові механізми, але не вдалося зберегти досягнуті обсяги виробництва продукції, ефективності виробництва загалом. Вагоме значення в аграрних перетвореннях мала реалізація Указу Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" від 3 грудня 1999 року, яким задекларовано підтримку особистих господарств населення та фермерських господарств [5].

Формування організаційних структур ринкового типу на засадах приватної власності явище сьогодні не нове, але ефективність новоутворених формувань є різною і потребує детальнішого дослідження. Тому процеси роздержавлення існуючих оргструктур в АПК та їх приватизація, реформування колективних сільськогосподарських підприємств та формування нових оргструктур на засадах приватної власності на землю й майно пов'язані з пошуком найефективніших з них.

Необхідність у паралельному функціонуванні у сільському господарстві України різних за організаційною й управлінською структурою виробничих форм зумовлена низкою об'єктивних обставин. Слід врахувати неоднаковий рівень розвитку виробничого потенціалу окремих підприємств, регіонів, відмінності у природних умовах. Аграрне виробництво поєднує численні галузі, і оптимальними для них є різні організаційні форми і масштаби виробництва. Важливу роль у розвитку багатокладності відіграють соціально-психологічні аспекти, сформовані на основі настроїв селян та їх поглядів на вирішення існуючих суспільних і економічних проблем. Врешті, слід взяти до уваги реалії, які склалися до початку аграрної реформи: співіснування громадських і особистих підсобних господарств, жодні з яких не могли в існуючому вигляді повністю задовольнити суспільні потреби [3, с.233-234].

Розглянемо процеси розвитку організаційно-правових форм господарювання, акцентуючи увагу на основних, які функціонують у Львівській області. У табл. 1 наведено динаміку змін кількості виробників сільськогосподарської продукції у Львівській області.

Таблиця 1

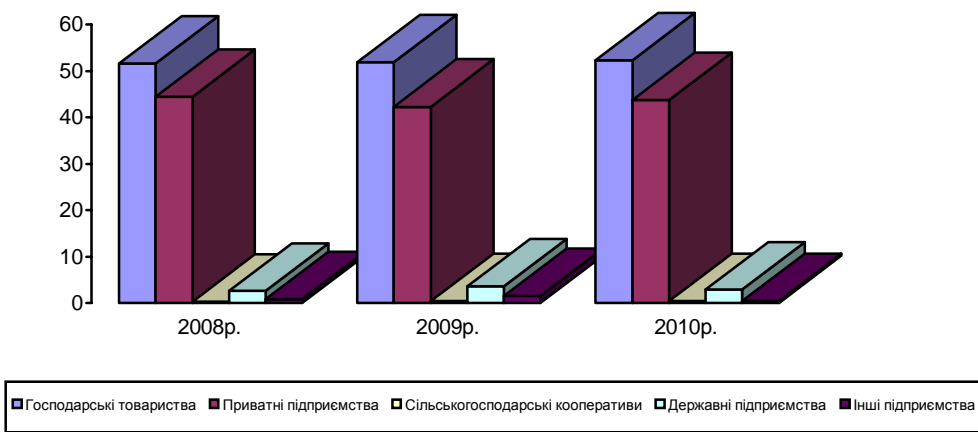
**Кількість виробників сільськогосподарської продукції
Львівської області, одиниць***

Показник	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2010 р. в % до 2008 р.
Сільськогосподарські підприємства – всього	225	231	197	87,6
в т.ч.:				
державні	6	6	6	100,0
недержавні – всього	219	225	191	87,2
з них:				
господарські товариства	116	118	103	88,8
приватні підприємства (включаючи фермерські господарства)	100	101	86	86,0
виробничі сільськогосподарські кооперативи	1	2	1	100,0
інші сільськогосподарські підприємства	2	4	1	50,0
Фермерські господарства	1082	1033	956	88,4

* Джерело: складено на основі даних [6; 7].

Встановлено, що у 2010р. порівняно з 2008 р. кількість сільськогосподарських підприємств зменшилася з 225 до 197 одиниць, або на 12,4%, з них кількість державних підприємств не змінювалася і залишилася на рівні 6 одиниць, недержавних підприємств зменшилася з 219 до 191 одиниць, або на 12,8%, в тому числі господарських товариств з 116 до 103 одиниць, або на 11,2%, приватних підприємств (включаючи фермерські господарства) з 100 до 86 одиниць, або на 14,0%, виробничих сільськогосподарських кооперативів залишалася незмінною на рівні однієї одиниці, чисельність інших сільськогосподарських підприємств зменшилась вдвічі з 2 до 1 одиниці. Кількість фермерських господарств у 2010 р. порівняно з 2008 р. знизилась з 1082 до 956 одиниць, або на 11,6%.

Наведені дані динаміки питомої маси кількості виробників сільськогосподарської продукції у Львівській області (рис. 1) засвідчують, що основними виробниками сільськогосподарської продукції у 2010р. були: господарські товариства (52,3%); приватні підприємства (43,7%); державні підприємства (3,0%); виробничі сільськогосподарські кооперативи (0,5%); інші сільськогосподарські підприємства (0,5%).

Рис. 1. Динаміка питомої маси кількості виробників сільськогосподарської продукції у Львівській області, % *

* Джерело: на основі даних [6; 7].

Виходячи з цих міркувань вважаємо, що найефективнішими на сучасному етапі будуть формування, побудовані на приватній власності на землю та майно і колективних формах організації праці, за яких кожний учасник такої кооперації одержує плату залежно від розміру вкладеного у загальне виробництво капіталу і праці. При цьому повинні широко застосовуватись й орендні відносини. Поряд з цим в аграрному секторі функціонуватимуть фермерські господарства й особисті селянські господарства, питома вага останніх в умовах формування ринкової економіки займатиме значне місце.

Висновки. Висновки, одержані в процесі дослідження, спрямовані на створення й ефективне функціонування механізму становлення та ефективного розвитку різних організаційно-правових форм господарювання в умовах різноукладності сільської економіки та на прийняття конкретних управлінських рішень щодо забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Виходячи з особливостей різних типів сільськогосподарських підприємств, встановлено, що ні в Україні, ні у Львівській області зокрема, не існує універсальної організаційно-правової форми аграрного виробництва. Тому процес пошуку найоптимальніших у певних умовах форм організації сільськогосподарського виробництва має бути важливою складовою програм розвитку сільського господарства і сільських територій регіону.

Література

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. 2-е вид., доп. і перероблене / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Березівський П. С. Становлення та ефективність функціонування сільськогосподарських виробничих структур різних організаційно-правових

форм / [П. С. Березівський, О. Й. Березівська, З. П. Березівський та ін]. – Львів, 2008. – 208 с.

3. Березівський П.С. Формування багатокладності в сільському господарстві / П.С.Березівський // Соціально-економічна ситуація та шляхи подолання кризового стану в агропромисловому комплексі України. – К.: ІАЕ, 1999. – С. 233–238.

4. Ефективність сільськогосподарського виробництва в особистих господарствах громадян (за матеріалами обстеження) / за ред. П. Т. Саблука, В. Я. Месель-Веселяка, Ю. Я. Лузана. – К. : ІАЕ УААН, 2001. – 378 с.

5. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України // Урядовий кур'єр. – 1999. – 8 грудня.

6. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Львівської області за 2010 рік: стат. бюлет. – Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2011. – 29 с.

7. Сільське господарство Львівщини: стат. зб. – Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2011. – 174 с.

Summary

Berezivskiy Z.P., Berezivska O.Y.

Lviv National Agrarian University

FORMING AND DEVELOPMENT OF ORGANOZATIONAL AND LEGAL FORMS OF MANAGE IN LVIV REGION

The theoretical and methodical bases of forming and development of organizational and legal forms of ménage and the retrospective views of development of forms patterns of ownership in an agrarian sector are generalized.

Key words: *forming, development, organizational and legal forms of ménage, patterns of ownership.*

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.